

HARMONIA CAELESTIS

129.

Když v květnu roku 1951 začaly v Budapešti takzvané deportace, mí rodiče se nestrachovali ani nevzrušovali, protože k tomu neměli žádný důvod; bylo to stále to samé: když je vše ztraceno, není co ztratit – tento stav by se možná dal nazvat svobodou, nebo alespoň může pocit svobody vzbuzovat. Já jsem tenkrát sice ještě nikdy nic neztratil, ani já jsem se však nebál, dokonce jsem se ani nevzrušoval, protože jsem si zkrátka myslel – jak taky jinak –, že tohle je přirozené, že takový je život člověka: vyklopí vás z kolíčky, potom nastoupí cizí lidé, nastane křik a shon, spakujete si kufry, pak tma, nákladák, pach nafty, další cizí lidé a zase křik, otcova nehybná tvář, maminka pláče, tehdy naposled, pak už nikdy, skoro nikdy, zkrátka a dobře, že takhle se na tom světě věci mají, a jestli je tomu tak, nač se potom rozčilovat nebo vzrušovat.

Nevěděl jsem, že když jsem poprvé otevřel oči, byla Budapešť městem strachu; mé rodné město ovládal strach, všudypřítomný číhal v uličkách Hradu, na promenádách, na špinavých periferiích i v elegantních alejích (nesoucích jména mých strýčků), zkrátka všude; úzkost zasedla město – jak praví básník – „mohutnou, vředovitou, šerednou zadnicí“. Z mé kolébky se otevíral fantastický pohled na město, na Vérmező, na Hrad. Bydleli jsme na dobré adrese. Mým prvním domovem byla jistá vila na Budíně, postavená na strmém pozemku, jako by vyrůstala přímo z nitra kopce.

Tou dobou s námi bydlela i prababička Schwarzenbergová a také tetička Mia, protože klášter, kde měly pronajatý byt – který jsme, mám ten dojem, financovali my, naše rodina –, byl zrušen. Tetiččin půvab umocňovaly tmavé brýle, které stále nosila. Vypadala jako nějaká slavná herečka prchající před veřejností. Z herečky v ní přitom nebylo nic. Její krása povadla (anebo možná nikdy ani nerozkvetla, což je ovšem protimluv), muži se k ní nikdy nechovali jako muži a citové pouto ji vázalo jedině k bratrovi – mému dědečkovi; jemu by bývala chtěla věrně sloužit celý život, ale on to nedovolil. Prostě ji to nenechal dělat. Bývala se měla stát jeptiškou, jenomže ona netoužila být ani nevěstou a služebnicí Kristovou, ani pro to v sobě nenašla dostatek citů. A tak zůstalo při finanční podpoře. Citovou prázdnotu se tetička Mia zoufale pokoušela zakrývat přívětivostí, ale marně. A my, děti, jsme ji zase zoufale ujišťovali, jak ji máme rádi. Myslím, že obě zoufalství, naše i její, spolu navzájem vycházela docela dobře. Jedno je ale jisté: byla to ona, kdo měl na světě ty nejhedvábnější ruce.

Dovolovala nám, abychom je lapali jako nějaká sotva vyhlíhlá ptáčata a přejížděli si s nimi sem tam po tvářích, zatímco ona nás, jak sama říkala, učila německy.

(...)

131.

Dlouho jsem žil v domnění, že to bylo 16. června 1951, co nám byl doručen papír s tou špatnou zprávou, abychom byli tak laskavi a do čtyřiaadvaceti hodin se odklidili na určenou nucenou adresu. Mělo to tu morální výhodu, že nepřátelé lidu – což jsem byl de facto já (ostatně to lejtstro shodou okolností znělo na mé jméno, ale rodiče dělali, že si toho nevšimli) – dostali šanci naučit se móresům. Kromě toho tu ale byla i jedna výhoda ryze praktická, totiž že se po nás uvolnil velmi příjemný byt, uprázdnil se konkrétně pro potřeby lidu, ještě konkrétněji pro jistého soudruha E.P., aby ho husa kopla.

Takže všichni dobře pochodili: my jsme chytlí balanc, pokud jde o morálku, no a lid ... atd.

16. červen je dobré datum, ale 16. červenec stejně tak, protože tím dnem deportace končily. Neodvolatelně, bez pardónu.

Zkrátka a dobře, ten 16. červenec byl pro mé rodiče takovou udičkou s vnadidlem, po kterém chňapli, a tak se jim přihodilo to nejhorší, co se člověku za diktatury přihodit může: začali doufat.

Ale to už se pak nikdy neopakovalo.

132.

– Promiňte, milostivý pane, je tu starý pan Nuszbaum. Přeje si s milostivým pánem mluvit. – Dědečkova peštská hospodyně byla příjmením Artúrová. Protože dědeček byl hlášen v Pešti, poslali s ním i ji. Babička zůstala v Majku.

– *Když se to vezme kolem a kolem*, jsem vlastně potomek slavného generála Artúra Görgeyho – šeptala paní Artúrová dědečkovi, neuvědomujíc si, že v jeho případě je něco takového tabu, tedy alespoň nikdo na světě neměl takové postavení, aby mu chtěl, mohl nebo si troufl něco šeptat. Dědeček ucouvl.

– A táák, generála Görgeyho. No prosím, když myslíte. – Paní Artúrová dědečka zbožňovala, dělala, co mu na očích viděla (vejce naměkko atd.). Toho dne, v den deportace, v jednom kuse natahovala.

– Kdo to má být, ten starý pan Nuszbaum?

– Má koloniál ve Střelníční. Cožpak ho pán neráčí znát?

– No to tedy rozhodně neráčí.

– Ale on by chtěl s milostivým pánem moc mluvit. Můžu ho uvést?

– A nešlo by to jindy? Ať se zastaví v Hortu u toho kulaka, kde teď budu pobývat, třeba příští čtvrtek, o odpoledním čaji.

– Proč to říkáte, pane hrabě? – popotahovala hospodyně. – Chudák Nuszbaum, vždyť se celý třese rozčilením. Dovolte mi, abych ho uvedla.

Dědeček souhlasí, hospodyně uvádí starého Nuszbauma, který vchází v hlubokém předklonu a zdraví, dědeček podezíravě pokyne hlavou.

– Dobrý den.

– Jmenuju se Mór Nuszbaum. Ráčeji si na mě pamatovat? No však já vím, zrovna hrabě Esterházy bude znát nějakého Nuszbauma. – Když se dědeček kdysi vracel ze zajetí, stál ve frontě u obvazistě. Jakmile přišel na řadu, koukli se mu do papírů, křestní: Móric, v pořádku, příjmení matky: Schwarzenbergová, souhlasí, ale podívejme, kdepak jsi kamaráde přišel k tak pěknému příjmení?

– Poslouchám, pane Nuszbaume.

– Tak přece jen si mě ráčeji pamatovat?

– Vždyť jste se mi právě představil.

– Aha, vlastně.

– Čím vám mohu sloužit, pane Nuszbaume?

– Rozuměj mi, pane hrabě, nerad bych na to šel z achremu...

– Achrem, achrem... Počkejte... to je nějaké... Není to nějaké město v Haliči? Sloužil jsem tam pár roků za první války. Padl tam můj mladší bratr Alajos. Ale na takové město si nevzpomínám...

– To, prosím pěkně, není žádné město. Z achremu znamená po našem oklikou, ráčeji mi rozumět! – A rukou naznačil pohyb, jímž se člověk pravou rukou škrábe za levým uchem.

– Dejme tomu – řekl dědeček mrzutě.

– Zkrátka, nechci na to jít z achremu.

– Ale jen klidně do toho, ven s tím, ať je to třeba z achremu! Už aby to bylo! – zvolal netrpělivě dědeček stojící uprostřed zcela sbalených kufrů.

– Kladu si otázku: co jsem já, co je zač, ten starý Nuszbaum? Vedle hraběte Esterházyho jsem nula! Jenom nýmand. Ruku na srdce, pane: nemám pravdu?

– Nevím, kam tím míříte – ošival se dědeček.

– Dosllechl jsem se o té ráně, která milostivého pána stihla. A jak velká je to rána, o tom já vím své! Už pět tisíc roků to mám v krvi, tohle potloukání světem. Vždycky jen sebrat svých pět švestek a prchat kdovíkam. To známe, prosím pěkně, už můj děd, když prchal z Haliče... A už celé to starozákonní bloudění, čtyři desítky let na poušti, to věčné harcování, prosím pěkně, to všechno mám tady v té krvi...

– Drahý pane Nuszbaume, buďte tak laskav, máte-li něco na srdci, přejděte k věci.

– Tak viděj, milostivý pane, jen mluvím a mluvím, užvaněný stařec, a milostivého pána zdržuju.

– No popravdě řečeno...

– Ale než přejdu k věci, chci jim jen říct, aby nás nesoudili podle toho komunisty Rákosiho. To my nemáme rádi... – I Nuszbaum se dopustil té chyby, že začal šeptat. – Rákosi je přece obyčejný ázes!

– Aha, pravil dědeček, načež se rozhostilo hluboké ticho. – No tak, pane Nuszbaume, velice mě těšilo...

– Ještě okamžik, okamžiček! Ještě jsem se ani nedostal k tomu, proč jsem tu.

– Prosím vás tedy, buďte stručný.

– Pokusím se. Víte, než jsem se osmělil jich navštívit, myslil jsem, že mě jedno-duše pošlou pryč.

– Tedy když už o tom mluvíte...

– Protože když jsem se doslechl, že jich zítra deportují, sbalil jsem jim ranec. Tady, prosím. Ale hlavně mě s tím nevyhazují!

– Ale co to vlastně je? – podivil se dědeček.

– Kouknou, já prošel peklem, s celou svou rodinou. A tak dobře vím, co v takové situaci člověk nejvíc potřebuje. A to všechno jsem dal semhle, do toho rance, prosím pěkně. Vlastní rukou jsem ho zchystal. Můžou se plně spolehnout na mé bohaté zkušenosti.

Dědeček vybuchl. Neměl valné zkušenosti s lidmi, kteří nepatřili k jeho společenské vrstvě. Novým časům zazlíval tenkrát především tyhle nové vztahy.

– Snad si nemyslíte, že bych takový milodar...

Nuszbaum objal přinesený raneček a přistoupil k mému dědečkovi docela blízko.

– Pane hrabě, snažně jich prosím, vezmou si to! – Beze slova na sebe hleděli. – Mám jim to připomenout? Jak ve čtyřiačtyřicátém, když nás se žlutými hvězdami na prsou hnali šípáci Střelníční ulicí, šel milostivý pán zrovna kolem. V obleku s rybí kostí, vycházkovou hůl v ruce, šedivý klobouk. – Takhle jsem si dědečka pamatoval z Hortu, když se každou neděli strojil do kostela, rybí kost, špacírka, šedivý klobouk. Stranický tajemník se mu to snažil zakázat, hlavně tu špacírku, ale nemohl, protože byla svoboda vyznání. Tenkrát jsem se té rybí kosti bál, neodvažoval jsem se saka dotknout, abych se nepopíchal, přesněji řečeno neudusil, protože už jsem věděl, že rybí kostí se člověk může zadusit raz dva. – A pak se pan hrabě zastavil na okraji chodníku, a když jsme přecházeli silnicí... nádherným gestem před námi hluboce smekl!

– Už si nevzpomínám... Ale to je přece opravdu směšně nicotná příhoda...

– Že nicotná? Ale já na to do smrti nezapomenu! Dokážou si vůbec představit, co to pro mě tehdy, v té situaci znamenalo? Zase jsem se cítil jako člověk! Ráčeť tomu rozumět? Jako člověk! Mohl jsem se napřímít, zvednout hlavu, dívat se zpřímá – a rovnou do ksichtu ozbrojeného šípáka!

– To jen potvrzuje vaši vnitřní sílu, pane Nuszbaume...

– Ne, ne, prosím pěkně. Mě to jejich smeknutí před očima celé ulice dodalo sil i ke všem pozdějším hrůzám. Zahynula mi pak celá rodina. Všichni, do jednoho.

Tohle jejich „do jednoho“, to je snad nějaká židovská tradice – pomyslel si děde-

ček. To šlechtický rod nikdy nezahyne do jednoho. Prostě vždycky někdo zůstane naživu. Můžou padnout třeba čtyři najednou, v jednu chvíli, na bitevním poli – to ano, ale nikdy to není do jednoho. To jsou jednoduché počty.

– Do jednoho! A věděj, pane hrabě, kolikrát mi před očima vyvstal ten jejich tichý pozdrav? Kolikrát jsem myslel na to, že mi tenkrát, v té Střelniční ulici, vrátili moji sebeúctu? – Pan Nuszbaum se rozčilením zadýchal, otřel si tvář kapesníkem. Pak unaveně řekl: – Tak tolik jsem jim chtěl povědět, jen že jsem jejich dlužníkem.

– Ale proč jste mi to přišel říct až dnes, po tolika letech?

– Chtěl jsem jim to říct už mockrát, ale neměl jsem dost odvahy. Teď mám ale... mám pocit, že jsme si tak nějak blíž.

– To ne – hlesl se zoufalstvím v hlase dědeček.

– Že jsme si blíž... možná... – Ve dveřích se ještě otočil: – Ať jich můj hospodin ochraňuje, milostivý pane.

Opona jde dolů.

Bývalo by bylo lepší, kdyby Pánembohem byl tenhle Nuszbaum. Očividně bych na tom byl líp.

133.

Nákladní list č. 0111263, série X, vystavený spediční firmou, byl vyplněn obyčejnou tužkou. Státní poznávací značka vozu: YT-404. Ložná váha: 4 tuny. Ložná váha přívěsu: –. Číslo cestovního příkazu: 013601. Číslo objednávky: 31252. Na spediční smlouvu se vztahují tarifní předpisy. Místo nakládky: Budapešť. Místo vykládky: obec Hort, župa Heves. Odesílatel (objednavatel přepravy): můj otec, Esterházy psáno chybně s „es zet“ uprostřed a s měkkým „i“ na konci, adresa: XII. obvod atd., bydliště (?): tamtéž. Převezal: a tady je příšerný, nenapodobitelný podpis mého otce včetně doktorského titulu. Hvězdička a poznámka pod čarou: Vyplnit pouze v případě meziměstské přepravy. Takže to měla být meziměstská přeprava. Tady dole ještě stojí, že tučně orámovaná část je určena pro poznámky odesílatele (objednavatele přepravy), tedy mého otce.

Druh obalu nevyplněn, počet kusů nevyplněn, název zboží: movitý majetek, přiznaná váha v metrických centech nevyplněna, stanovená váha (už za tlustě orámovanou částí!) nevyplněna.

Zvláštní dohody, jiné poznámky (týkající se např. nakládky, respektive vykládky nákladu, předepsaného směru jízdy, požadavků na speciální vyskladňovací nářadí): vynecháno, přílohy: nevyplněno. Jméno (podnik) plátce dopravného: totéž. Adresa a bydliště: tamtéž. Číslo faktury: platba v hotovosti, pod tím znovu ona takřka revoluční signatura drahého odesílatele (objednavatele přepravy), počáteční písmeno na vícero místech protrhlo papír, s tímhle prudkým, grandiózním „dé“ není radno žertovat.

vat, a to je přitom teprve děčko slova doktor, které ovšem patří ke jménu se vším všudy. Vypadá, jako by nahrazovalo slovo hrabě; ačkoliv, když jsem to před otcem nadhodil, podíval se na mě, jako bych se dočista zbláznil, jako kdyby se naše rodina angažovala anonymně a výhradně v selských bouřích (vnuk Jiřího Dóži atd.). Kdo se jednou v životě setkal s děčkem mého otce, už se na něho nedokáže dívat jako dřív, určitě si pomyslí, že ten člověk to dotáhne daleko. Zfalšovat otcův podpis je naprosto vyloučeno, léta jsem na tom dřel, ale výsledkem byly jen ubohé napodobeniny. Já se mu pro tohle jeho Dé doslova obdivuju. Často jsem ho žádal, aby jen tak pro nic za nic, čistě jen pro mou radost, hodil na papír své, naše, jméno, pero dlouhé vteřiny sáňkuje nahoru a dolů, smyčky a kličky lítají vpravo vlevo, pak následuje dvojité salto a otočka, ale ne jen tak halabala, nýbrž podle dokonale secvičeného, impulsivního plánu (po pětáctyřicátém pracoval otec dva roky v komerčce jako zahraniční korespondent, tam mu to „vešlo do krve“), a najednou je tu zase ten podivuhodný, rozdivočelý hieroglyf, který ani zdaleka nepřipomíná jméno, jímž se podepisuji já, kterým se musím podepisovat, a přece je to ono, v extatické, nadpozemské, božské podobě. K ohromující iniciále – která ani neoznačuje „nás“ – otec vždycky ještě přičinil slabnoucí, bezvýznamný ocásek, jakýsi apendix, čímž jeho vůle, pozbývajíc pomalu jistoty, lapila do pastí prvotní ambice.

Vůz se má hlásit 16. 7. 1951 ve 21 hod.; přepravované osoby: jméno mého otce, mé matky a mé, vše psáno se „sz“ a měkkým „i“, věk přepravovaných osob: 30, 30, 1, což neodpovídalo skutečnosti, otci bylo 32 a matce 35. Jako přepravovaná osoba tu ještě figuruje jistý policista, 35 let, ul. Turecká, Gödöllő.

Vně tučně orámované části je vyúčtování dopravného. Podle papírů ujelo vozidlo 71 kilometrů, účtováno 484 forintů; náhradní vůz: nevyplněno, zpáteční doprava, sazba za čekání: nevyplněno. Stoupání – to bude asi jízda do kopce v Gödöllő – 10 kilometrů v ceně 40 forintů. Příplatek za jízdu po polní cestě, za cestu sněhem ani dezinfekci není účtován, je tu však suma za stání vozidla: 34 forintů. Dohromady to činí celkem 558, slovy pět set padesát osm poctivých maďarských forintů. Převzetí potvrzují: László Meszes, řidič vozidla. razítko pobočky, podpis, místo a datum vystavení nákladního listu. Tiskopis č. 1, 511133. Vytiskla tiskárna Athenaeum.

Jako nějaký titulek stojí na zadní straně: Potvrzení o splnění. A jako podtitul nebo označení žánru: László Meszes. Je to kopie; stránka je umazaná slabými namodralými skvrnami inkoustu, jako by padal soumrak a člověk je na pochybách, zda to, co vidí, je nebe, nebo země. Z listu vyplývá, že vozidlo opustilo garage (pozoruhodný pravopis; v záhlaví stojí: od garage ke garage, jako od srdce k srdci), stav tachometru: 37 620. Vůz pro nás přijel v půl deváté, ujel 14 km (bez nákladu, jak zdůrazňuje rubrika). Během dvou hodin bylo sbaleno – sbalili jsme, ve tři čtvrtě na jedenáct jsme vyrazili.

Po malé poradě otec rozhodl, že (pra)babičce a tetičce objednáme taxi. Je zajímavé, že to nikdy, ani později, nepřišlo nikomu zvláštní. Přece jenom – deportace taxí-

kem...! No, alespoň trocha té panské hrdosti nám zbyla! Ono v tom ale nebylo nic takového, otce byl veden pouze racionální úvahou, respektive absurditou předpokladu, že by snad bylo možné transportovat dvě staré dámy na korbě nákladáku! Tetička Mia na korbě – to je věru prapodivná představa. Jízda taxíkem není podivná, jenom drahá.

Do kabinky šoféra usedl policista, který se choval slušně, ba víc než slušně – pomáhal nakládat, účastný a zdrženlivý jako nějaký anglický sluha, butler, mluvil při tom tiše a věcně, tu a tam utrousil směrem k mé matce pár slov.

Tohle tu nechte, to nebudete potřebovat, támhleto vezmem.

Trochu se při tom škaredil, takže mu nemusela děkovat, naopak mohla ho klidně třeba i nenávidět. Matka nechtěla sedět vpředu, a tak vedle policisty usedl otec a já putoval k němu na klín. Dodnes cítím pach nákladáku Csepel, smrad té nafty. (Je pro mě tím, čím pro Prousta madlenky namáčené do čaje.)

Maminka si vylezla nahoru na korbu, nad ní se klenula tichá letní noc, a ona usedla do fotelu z červeného cedrového dřeva a zapálila si – milovali jsme mamičino kouření, hlídali a obdivovali jsme ono gesto, číhali jsme na to, jak nasaje kouř, rozkošnický přívře řasy, s radostným vydechnutím vypustí dým z plic, celý ten delikátní, pochybný obřad kolem ní na okamžik vykouzlil elegantní svět vysoké aristokracie, který vůbec nikdy neexistoval – pak si přehodila přes sebe své krásné dlouhé nohy, jako by usedla v nějakém prostorném nebeském (pojízdném) salonu.

A potichoučku si prozpěvovala.

K zemi ji stahovala únava, která jí pak už nikdy neopustila, podařilo se jí dobře spakovat věci, byla spokojená, carpe diem, vychutnávala ten okamžik. Čas od času vesele zamávala dolů na taxík, což babička opětovala vzteklým mávnutím. Má matka ale dělala, že nevidí. Ona totiž škodila Esterházyům, kde mohla – což samozřejmě vůbec není pravda, svým dětem nikdy neublížovala jako leckterá *taková* –, občas to ale hrabatům nemilosrdně natřela.

Hraběnka Schwarzenbergová tedy s bezmocnou zlobou máváním naznačovala, aby zastavili, že jim potřebuje něco říct, matka však až do Hatvanu nehnula ani brvou. Pak zastavili, policista tam znal nějakou restauračku, kde měli ještě otevřeno a kde do sebe chlapi kopli panáka kořalky. Policajt – jmenoval se Ondřej Juhász – stále v masce anglického sluhy. Prababičce bylo tehdy už přes devadesát, ale ještě pořád byla silná a rozkazovačná, a mohutná jako barokní almara. Většinou mluvila německy. Já jsem si to tehdy vykládal tak, že je nějakým králem Čechů, tedy že jím byla někdy dřív a teď že si dala z nějakých důvodů pauzu. Báł jsem se jí, protože mě přehlížela. Jednou jedinkrát se stalo, že se její pohled zarazil na mé ruce. Zvedla ji a pohrdlivě obracela sem tam.

– S těmihle prsty je možné provozovat jedině německou hudbu. Žádného Chopina! – A pak mou ruku upustila jako nějakou zbytečnou věc.

V Hortu pak vysedávala od rána do večera v ambitu, kam ji dávali židli na sluníč-

ko, celá v černém, zabalená do velkých šátků jako venkovská babka, seděla tam, dokud ji nespokl stín. Bylo jí třeba každou hodinu o kousek popostrčit. Strach, který mi naháněla, pominul, až když se jednou upšoukla, zrovna když jsem stál vedle ní. Nehnula brvou, zato já jsem se rozřehal a zdrhnul. Král Čechů za mnou hrozila holí. Bůhví, co jsou ti Češi vlastně zač. A vůbec, tenkrát jsem byl už, nebo možná ještě, venkovským klukem, který setřásl, nebo právě setřásal staleté feudální břímě.

– Matěji, prosím tě, bitte! – zavolala si k sobě mého otce jednoho vlahého večera, jaké v Hatvanu bývají. Nenápadně ukázala obočím na policistu. Všichni na ně koukali. – Povídá se – šeptala prababička –, že mužské služebnictvo, které bylo přijato do služby pro svou krásu – znovu ukázala očima směrem k Ondřeji Juhászovi –, sultán nejpozději ve dvaadvaceti letech propustil.

Strnule na otce zírala. Ten kývl, povzdechl si, pak znovu kývl. Náhle prababička změnila téma a dala průchod svému podivu a pohoršení nad tím, za jak mizerné viditelnosti otec zorganizoval tento výlet, protože ona sice miluje tyhle veselé pikniky, jenomže za těchto podmínek – a ukázala kolem dokola – nevidí z krajiny nic, nichts, Matěj lieber, nichts, ačkoli jí vzpomínky říkají, že tento severomaďarský kopcovitý kraj je přepůvabný, zúčastnila se kdysi jednoho císařského honu, totiž ne císařského, tehdy nebyl přítomen císař ...

– Král – bručel otec.

Byla tam jen chudák Alžběta, zkrátka je to trestuhodná nepozornost, chudáček Mía, té je to možná jedno, ó, zde je říše věčné tmy a k tomu nám ještě čoudí pod nos ten nákladák.

Otec sklopil hlavu a upřímně prosil svou babičku za odpuštění, že opravdu všechno *neklape*.

– Odpusťte, babičko.

Strašidelná žena Schwarzenbergová se náhle usmála a pohládila mého tatínka po hlavě.

– In Ordnung, bist ein brave Bube! – A pak ještě zasněně dodala: – Ein Ehemann ist eine schöne Sache.

Matka zůstala sedět nahoře na červeném cedru, prozpěvovala si, dostala taky jednoho panáka – byla to jedna z mála příležitostí, kdy pila spolu s otcem, který byl, ruku v ruce s chlastem, čím dál osamělejší.

– Co se to tu pije, prosím? – větřila kolem prababička. Otec se pokusil to schovat. – No, jen mi to pěkně ukažte!

– To se pro vás babičko nehodí, babičko prosím – řekl trochu vylekaně.

– O tom ty, hochu, nebudeš rozhodovat. A co tady vlastně pohledává ten policista? Nemám policisty v lásce.

– Babičko, no tak!

– Nešeptej, to se nesluší. Neměla jsem je ráda ani dřív, když nosívali ta péra, ale teď je přímo nesnáším. – Vzala otcí z ruky sklenici a přičichla si. – Mein lieber, to je učiněný hnus.

– To tedy máte babičko úplnou pravdu.

Jenže stará dáma do sebe obrátila kořalku jako nějaký vozka.

– Opravdu hnus. Děkuji ti, chlapče. – Rozhlédla se kolem sebe, jako by teprve v té chvíli zaznamenala nákladák naložený nábytkem a nahoře na korbě mou opilecky pobrukuující matku.

– Lili – pravila překvapeně. Nastala chvilka ticha.

– Jedem, nebo přijedeme pozdě – povídá šofér.

– V žádném případě, mladý muži. Já se zpravidla k večeři zpozdit nemohu. To na nejvyšší ostatní se v *tuto dobu* dostaví příliš brzy. – Dívala se střídavě na policistu, na šoféra a na mou matku nahoře. – Občas je nezbytné zabrat půdu, zabavit nábytek, pozavírat lidi do vězení nebo jim uložit jiné tresty, uznávám. – Přičichla ke sklence. – Ale bez ohledu na spravedlnost, zákony a nezbytné kroky mě vždy znovu a znovu překvapí, jak neurvale zachází člověk s člověkem. Neurvale, jako zvěř.

Všichni tři muži mlčeli.

– No dobrá, se starostmi se nežertuje, hola, hola, vyrážíme! – A teď pojedou vpředu oni, přece jenom tolik nesmrdí jako my. V téhle smečce pojedou vpředu ten, kdo smrdí nejméně.

A tak se také stalo, když jel taxík občas příliš rychle, zablikali jsme na něj, ale oni si to zprvu vykládali opačně, takže ještě zrychlili, my jsme se za nimi pelášili jako splašení šneci, matka vzadu se smíchem výskala a já se chytal otce za kolena, bylo to, jako by si dospělí hráli na automobilové závody, a tak jsme uháněli hlubokou nocí po Uherské nížině. A nebo to ani nebyla Uherská nížina?

Ze silnice vedoucí do Gyöngyöse se mělo uhnout doleva, kola skřípěla a kvílela, a prababička nás máváním bouřlivě pobízela, abychom je dostihli, jestli na to máme. Bylo jasné vidět, jak se chechtá. Takovou jsem ji nikdy neviděl. Taky že jsem to řekl nahlas:

– Prababička se chechtá.

– Nebud' drzý, chlapče. – Otcova slova měla příchut' kořalky, což mně, na rozdíl od matky, nevadilo, naopak. Pach kocoviny z vína jsem neměl rád ani já, ten je takový zatuchlý, kyselý, studený. Ale čerstvá kořalka je hřejivá a omamná a silná. Můj papá je silný.

Na návěs vedla dlouhá, rovná cesta. Dívali jsme se, jak nebe nejprve rudne, pak modrá. Jako by tu na naši počest zapálili oslavnou hranici, ale byl to požár, hořel nějaký dům. I ptáci se dali do zpěvu, patrně si mysleli, že vyšlo slunce.

– To jsme v pekle? – ptal jsem se.

– Ne – odpověděl mi příkře otec.

V bizarním osvětlení jsme spatřili na poli podivná zvířata. Zírala na nás.

– Co je to, tatínku?

– Krávy, chlapče.

– Co je to krávy, tatínku?

– Kráva je kráva, chlapče.

Jak jsme pokračovali po stále jasnější cestě, potkávali jsme další a další zvířata, chlupatá, se čtyřma bílými nohama.

– Co je to, tatínku?

– To jsou ovce, chlapče.

– Co je to ovce, tatínku?

Otec se mnou hněvivě smýkl, jako by mě chtěl zarazit do země, a zařval na mě, copak nikdy nedáš pokoj s těmi otázkami?

– Býk je býk, kráva je kráva a támhleto je koza. Koza je koza. Koza dává mléko, ovce vlnu a kráva všechno možné. Co chceš probůh ještě vědět?

Dal jsem se do breku, protože otec nikdy nebyl hrubý, nikdy. Možná byl můj otec chlap, ale toho dne už byl pořádně unavený.

Možná byl můj otec pořádně unavený, ale když jsme dorazili na náves, vyskočil z kabiny, pokynul i šoférovi, policajt byl zticha, a okamžitě si stoupl do řady, mezi hašiče, aby taky pomohl podávat vědra s vodou.

– Co jste zač? – přistoupil k němu po chvíli nějaký člověk v uniformě. Otcí dodalo na náladě, že pracuje a může pomoci.

– Hoří – odpověděl otec ledabyle a chtěl podávat další vědro, jenže policajt ho chytil za paži. Voda vyšpláchla. – Hoří. – A na vysvětlenou ještě dodal: – Oheň se neptá, kdo je kdo.

Vedle něho stála nějaká žena, bylo vidět, že ani neměla čas upravit si dlouhé vlasy a tak je narychlo sepnula gumou od zavařovačky; ta se najednou dala do smíchu. Pohroma v podobě ohně lidí osvobodila, zapomněli na strach. Přestali na chvíli hasit a se smíchem opakovali cizincova slova: oheň se neptá, kdo je kdo, bruhahaha. Policajt rozpačitě přešlapoval. Jmenoval se totiž Oharek, Ladislav Oharek, proto se všichni smáli. V té chvíli k němu přistoupil i *náš* policista a něco si s kolegou špitali. Byli jsme vzati na milost.

V 1,30 h. jsme dorazili na určené místo, tachometr ukazoval 37 705 km. Označení přepravovaného zboží: movitý majetek, váha 40 metrických centů. Počet obrátek: jedna. Odjezd z Hortu 3.00 h., čas strávený na místě 1.30 h. A vpravo dole: razítko dopravce (s firemním textem) a podpis: tam znovu ono energické písmo, nad nímž se tají dech, gigantické dě na začátku, škorpión chňapající po vlastním ocasu.

134.

Strejda Pišta Simon na nás čekal ve vratech.

– Simonovi? – zeptal se šofér.

– To jsem já – odpověděl Pišta a nespouštěl oči z mého otce.

– Kulak István Simon? – upřesnil náš policista, tentokrát poprvé dost policejné.

– Říkají to – pokrčil rameny starý sedlák, pevný pohled upřený na otce. Ten právě

seskočil z vysoké kabiny vozu, a než mohl cokoli udělat (třeba mě sundat dolů nebo, což by bylo ještě lepší, mě rovnou vzít na koníčka), strejda Pišta k němu přiskočil...

– Vítejte u nás, pane hrabě – vykřikl, popadl otcovu ruku a s mlasknutím ji políbil. Mého otce to natolik zaskočilo, že se nechal. A starý spustil, jak je rád a jaká je to pro něho čest (později se ve vsi chvástal: nejfanjovější Budpešťan patří k nejfanjovějšímu hospodáři) a že ani neví, čím si takovou poctu zasloužil, protože on se s takovým pánem ještě nikdy nesetkal, ještě nikdy si s takovým pánem nemohl potřást rukou. Otec konečně upadl do rozpaků.

– No dobrá, dobrá, příteli Simone! – řekl a uchopil ho za ramena, jako by chtěl udržet zpříma nějakého opilce. – Nejsme tu sami – dodal potichu.

V kuchyni stála u plotny nějaká žena, teta Rozi, zrovna něco vařila, a když jsme vstoupili, ani se neotočila.

– Vy jste mu políbil ruku? – bručela si sice pod nos, ale rozumět jí bylo dobře. Náš průvod se zarazil. – Políbil jste mu ji??!

– Políbil – odpověděl tiše a nasupeně Pišta, i on jen tak pod fousy, do země – políbil, jak se to sluší!

– Jste mi to ale osel! – povídá na to Rozi a ještě nějak víc se k nám obrátila zády. Tu pozdní večeri chystala pro nás, smažená vajíčka na cibulce, s paprikou a klobáskou, z vajec, která mají žloutek opravdu žlutý.

Já, spolu s oběma starými dámami, jsem byl ihned uložen do postele. Prababička si ještě v posteli k sobě zavolala mého otce.

– To jsi provedl šikovně, vnoučku. Hort, das ist wirklich schön, einen richtigen Hort zu besitzen... (Slovo Hort totiž v němčině znamená: poklad, azyl, útulek.) Útulek! V pořádku, chlapče.

– Nic není v pořádku, babičko – mumlal otec, znovu přemožen strašlivou únavou –, tady to, babičko, tady to celé, to celé je maďarsky.

135.

Okamžitě, druhý den, ba minutu po rozdělení půdy navštívila mého otce delegace chlapů ze vsi a že prý tu věc důkladně probrali a dospěli k rozhodnutí, že oni ten kousek půdy nepotřebují, takže by ji rádi v pořádku odevzdali zpět do rukou pana hraběte (mého papá), aby to on řídil a spravoval, to už se přece výborně osvědčilo. Otec si prohlížel všechny ty vážné, dospělé chlapy, vystrojené jako na velikonocní procesi, holinky měli nablýskané jak zrcadla, bělostné košile upnuté až ke krku, v rukou stejně sežmoulané černé klobouky.

Bylo ticho, otec vlídně mlčel, oni zas vypověděli všechno, s čím přišli. Po chvíli to už jeden nich, otec Dodiho Knappa, nevydržel:

– Račte už něco říct, pane hrabě. Musí se něco říct. Nenechávejte nás tady přece takhle stát!

– A co pořadník, vážení pánové – povídá pomalu a s gustem otec –, pořadník už máte?

– Prosím pěkně, jaký pořadník má pan hrabě na mysli?

– Pořadník návštěv.

– Jakých návštěv? – dívali se chlapi jeden na druhého nechápavě a nazlobeně.

– No přece návštěv na státní bezpečnosti.

Při slovech „státní bezpečnost“ se chlapi příkrčili.

– Proč nám pan hrabě ráčí říkat takové věci?

– Pan hrabě to ráčí říkat proto, protože jestli něco takového uděláte, kolik minut myslíte, že budou potřebovat, aby mě zatkli? Ani jednu. A já bych mohl tak akorát přijímat za katrem návštěvy. Tak proto pořadník... Anebo byste za mnou nepřišli?

Chlapi se po sobě znovu podívali, ale na tuhle otázku se jim odpovídat nechtělo. Nechtěli se k ničemu zavazovat. A taky neměli v lásce podmiňovací způsob. Oni zkrátka nějaké „kdyby, tak by“ neměli rádi, zdálo se jim to oproti oznamovacímu způsobu lehkomyšlné. Znali jenom obyčejné „je“.

– Tak nám tedy pane hrabě povězte, co máme dělat.

Otec kvapně pokrčil rameny. Chlapů se to jeho gesto dotklo, a tak se sebrali a zklamaně odešli. Další zklamání jim později způsobil dědeček svou podporou družstev. Pokládal totiž za nerozum krájet půdu na nudličky.

– To je čirý nerozum! – Pro dědečka byl rozum vůdčím principem, nejvyšší svátostí. Staletý hlad maďarských rolníků po vlastnictví půdy nedokázal pochopit, protože nikdy hlad po půdě nepocítil; on ji zkrátka měl. Když se pak jednou – v náhlém demokratickém zápalu vyvolaném nepozorností – pokoušel přesvědčit jistého sedláka o vyšší dokonalosti nových metod, o tom, jaké výhody to člověku přináší, když pracuje v pevně určeném čase, společně s ostatními, jako státní úředník, a o kolik vzroste výnos atd. atd., ten opatrný sedlák, který se bál říct ano i ne, ukázal místo odpovědi na ptáčka letícího jim právě nad hlavami. Mluvit o svobodě se neodvažoval, ale tolik odvahy v sobě našel, aby ukázal rukou alespoň na její symbol...

136.

Moje maminka byla vychovávána, jak se říká, pro život. Babička držela děvčata zkrátka, naučily se záhy vařit a péct, úklid byl sice věcí personálu, ale přesto i ony půl roku uklízely („abys, děvče, věděla, co můžeš vyžadovat“), domácí práce plus vzdělání, náboženství a škola, a trocha tance, uměly tedy všechno, co by měla umět dívka z vyšších vrstev.

Stejně, tedy pro život, byl vychováván i můj otec. Jenomže oba pro jiný život, deportace mezi možnými scénáři nefigurovala. Výchova, které se jim dostalo, neoponovala tvrzení, že tento svět je nejkrásnějším ze všech světů, pouze nevěřila, že to, co se jim přihodilo, je vůbec možné.

Jestli mou matku něco zachránilo, pak to nebylo vědění, výdrž, vnitřní síla ani pocit odpovědnosti, nýbrž vkus. Vrozená jemnost, o které byla přesvědčena, že patří k aktu stvoření, a této vidiny se vždy přidržovala, nonšalantně, zarputile, neotřesitelně. I mamčinina sestra v sobě měla úctu k formě – a to po jistou dobu funguje –, ale ta její jemnost postrádala právě onu osobitost. Moje krásná tetička nikdy netropila žádné hlouposti, ve všem byla zdrženlivá, i v té své ohromující kráse. Mé mamince život dopřál tiché žití, to však bylo se vším všudy její.

Ty její ubrousky, vlastnoručně malované prostírání, zasedací pořádky u stolu, ručně psané jídelní lístky (legendární byl ten papundeklový ze života na dně, elegantní, sestavený ve francouzštině, Hort, 26. 4. 1951, slavnostní večere v ambitu na počest dědečkových sedmdesátin: carré de porc roti, protože teta Rozi tenkrát sehnala vepřové z černé porážky; a strašlivý bikavér: Chateau Torro Rosso!), ta její tichá, vybraná mluva – maminka tak uchránila rodinu od propadu. To je ovšem řečeno s jistou nadsázkou. (Neuchránila ji přece od ničeho.) Otec to vše přijímal beze slova, jemnost ho nezajímala, protože byl odjakživa jemností obklopen; neoceňoval ji, ani ji neviděl. Matčinu ctižádost, neskrývanou originalitu její jemnosti sledoval jaksi podezíravě. Kdyby v něm bývalo bylo jen za nehet pýchy, řekl bych, že na ni koukal svrchu.

Můj otec na nikoho nekoukal svrchu, v tom spočívala jeho aristokratická noblesa. Dědeček koukal svrchu na každého, v tom spočívala zase jeho aristokratická noblesa.

No a já při koukání jen pohybuju víčky.

137.

Když můj mladší bratr onemocněl, nebo to byl strejda Menyus?, papá několikrát tajně odjel do Pešti, autobus mu jel ve 14.30, v 16.10 byl na Engelsově náměstí, v 18.55 chytil spoj nazpátek a v půl deváté už byl zase tam, kde měl povolení být. Nikdy to neprasklo. Jednou ale se smíchem vyprávěl dědečkovi, že si v autobuse zapomněl koupit lístek, ale našťěší ho nikdo ani nekontroloval.

– Tys cestoval bez lístku?

– Ovšem, jakpakbyne – kasal se otec. A taky se koupal ve vaně! Po roce! V teplé vodě! A měl dokonce zmrzlinu. – A sehnal jsem pět tun toho nejhoršího uhlí! A železniční pražce na zátop! Obávám se, že jsou to stejné pražce, které tu kladl strejda Menyus ve čtyřiačtyřicátém. – Otec se protáhl. – Vždycky jsem dělal s chutí, co mám rád, a když to nešlo, měl jsem rád pocit, že dělám s chutí to, co dělám. – Šklebil se.

– Tys cestoval bez lístku?

Papá teprve teď vzal na vědomí dědečkův přísný výraz, přikývl, ano, bez lístku, takhle se to seběhlo. Nato pokývl i dědeček.

– Tak ty se teď hochu sebereš, půjdeš na stanici autobusu, koupíš si lístek a roztrháš ho.

– A co potom?

- To je všechno.
- Mám vám ten lístek přinést?
- Proč bys mi ho nosil?
- Ukázat.
- K čemu?

Otec šel, koupil lístek, roztrhal ho; řád věcí byl obnoven.

Ještě k tomu řádu: dědeček jedl čokoládu. Seděl ve svém křesle za závěsem a potají mlsal. Poprosil jsem ho, aby mi kousek dal.

- Prosím, dědečku.
 - Pamatuj si, že Esterházyové nikdy o nic neprosí.
 - Tak teda neprosím.
- A podržte se, zas mi nedal nic!

(...)

141.

Mí rodiče si na fyzickou práci zvykli brzo. Ukázalo se, že jsou schopni ji zastávat, a dokonce že to dělat chtějí. To u lidí z Pešti nebylo obvyklé. Zpravidla se kvůli tomu cítili dotčeni a na fyzickou práci koukali svrchu. Můj otec, jak jsem už řekl, nekoukal svrchu na nic.

Už druhý den bylo možné přihlásit se za pomocného dělníka na stavbě kostela. Je zajímavé, že stavění bylo tehdy povoleno. Pan farář už na otce čekal, přijal ho zvlášť, pohostil ho líkěrem a pokoušel se mu rozmluvit ono dalo by se říci podřadné míchání malty. Otec mu ale lišácky, s hravostí, kterou měl tak rád, položil onu patetickou řečnickou otázku, zdali snad velebný pán spatřuje nějaký rozdíl mezi prací a prací, slouží-li tato ke chvále Hospodina, a zdalipak není povinností jeho jakožto člena rodu Esterházyů pokračovat v tom, co činili jeho předkové po staletí: pomáhat církvi; pokud jako palatinus, dobrá, když jako pomocný dělník, taky dobrá. Pan farář shledal tuto myšlenku vskutku ušlechtilou a případnou, a tak si dali ještě do druhé nohy.

Pak si rodiče propachtovali za půlku úrody pozemek na Andrisově vršku a v Kellerově dvorci. Okopávání brambor. („Jste ženská k světu. Na tu vaši zadnici by se vešly dvě řádky erteplí.“) Domů se vraceli k smrti utahaní, vrávorajíce jako opilci. Dlaně měli rozbité, kůži sedřenou místy do masa – ale to byly alespoň viditelné rány, takové zranění, které lze obsáhnout rozumem. Jenže co je to za pocit, jenž je něčím víc než únavou a vyčerpáním, co je to za pocit té totální porážky v těle, a vůbec, co je to za stav, když neexistuje nic než tělo, když člověk doslova splyne s tímto tělem, s bolestí a bezvýchodností?

- Práce – bručela teta Rozi do plotny, jak bylo jejím zvykem.

Otec si teatrálně ohmatával kříž jako nějaká stařena.

– Jajajaj, je se mnou ámen – a pokoušel se o žert.

Teta Rozi se oni neotočila, věčně měla na plotně co na práci, protože na plotně je vždycky co dělat.

– Jakýpak ámen – odušila lhotejně.

– Co říkáte, Rozinko? – přitočil se k ní otec, který neměl rád konflikty a snažil se je vždycky obejít nebo urovnat.

– Jenom to, že na okopávání erteplí pan hrabě neumře.

– Pšššt – zasyčel na ni s chlapskou zbabělostí strejda Pišta.

– Co tady syčíte, nesýčte mi tady! – měl jsem tetu Rozi za starou ženu, mohlo jí být takových padesát, byla to udělaná selka v mnoha sukních, s drdůlkem. Tváře jí plály hněvem. Oči jí zářily vždycky, což jí činilo hezčí a každopádně ji to odlišovalo od ostatních. – Když je to jednou hrabě, tak je hrabě a basta. Co naděláte?! Pořád samý pane doktore sem, pane doktore tam, koho tím chcete ošálit? Sám sebe? Jeho? Nebo bezpečáky?

Mluvila palóckým nářečím, které se stalo i mou mateřštinou, protahovala samohlásky, že to znělo tak trochu jako kvílení.

– Hrabě – pokývala hlavou a pohlédla na otce, jako by se ujišťovala, jestli je to pravda. – Podle mého hrabě nemá co okopávat. – Anebo se obrátil až teď? – Okopávat erteple, to přece není práce pro panstvo.

Rozhostilo se ticho. Bylo to, jako kdyby řekla, že tu mí rodiče nemají co pohledávat. Otec rozpačitě přešlapoval, nebylo s kým se hádat, nebylo co dodat.

– Ale Rozi, – pokusil se o něco strejda Pišta –, přece pan doktor a paní doktorová ne... oni ne... – Zmlknul.

– Co ne?! – uhodila na něho žena, jako by tam mí rodiče ani nebyli. Matka s pláčem vběhla do pokoje, který byl plný lidí (nás), pak vyběhla ven, ven na dvůr a dozadu do sadu. Strejda Pišta polekaně přešlapoval, jako kdyby nacvičoval taneční kroky (úvodní kurs – začátečníci), teta Rozi bez hnutí pozorovala, jak mladou ženu popadl amok.

– Co se děje, teto Rozi? – zatrylkoval otec.

– Nic – otočila se Rozi zpátky k plotně, nic se neděje, pane hrabě.

Zase nebylo co dodat.

Krom pozdravu na sebe nepromluvili dobrý týden. (Ani strejda Pišta!) Rodiče odešli za úsvitu na bramboříšče, se západem slunce dovrávorali domů, ruce si zabalili do hadrů jako nemocní stížení leprou, matka se vláčela s těhotným břichem a venku, v letní kuchyni na dvorku, vařila samé příšerné *záležitosti*, ještě nevěděla, jak se vaří z ničeho (a jde to!), ráno pozdrav, večer pozdrav, o pomoc nežádali a žádné se jim taky nedostalo. Dlouho to takhle jít nemohlo, ale rodiče byli v té době mladí a v jistém smyslu rozmazlení, domnívali se, že jejich síly jsou nevyčerpatelné.

A pak jednou večer, když otec hovořil o něčem v kuchyni, povídá teta Rozi plotně:

– Okopáváte moc rychle, pane *doktore*.

– Měl bych to, myslíte, dělat pomaleji?

– Ne pomalejc, ale na jeden zátah. Podle toho, jak vám tluče srdce – zrudla Rozi.

Od té chvíle jim radila ve všem, jak se má držet motyčka, jak se vážou onuce, co je opravdu třeba okopávat a co stačí jen kypřit, jak zjistit, jestli je husa už dost vykrmená (když se jí udělá pod křídlem, v „podpáždí“ takový hrb, jediné pak!), jak se dělá kukuřičná mouka. A lángoše. A pampušky.

– Ze všeho se dá vykouzlit něco na zub, Lili. Všechno umí chutnat, to mi teda věřte. Všechno! – říkala zahořkle a oči jí zářily jak hvězdy.

A co teprve makovec! Po tom jsem se údajně mohl utlouct. Makovec mě držel při životě či co.

– Víte vy co, zapjagám děckám makovec, Lili.

Lili poděkovala, nevěděla, co je to zapjagat. Otec to věděl, ale byl zticha.

– Rozi, ukázala byste mi, prosím vás, co je to zapjagat?

– No zapjagat je zapjagat, na tom není co ukazovat.

Ale pak to matce přece jen předvedla. Z ničeho nic vystrčila jazyk široký jako lopata na chleba, vypadalo to, jako by na matku vyplázla, ale chtěla jí jenom ukázat, jak je s tím daleko.

– Základ je, Lili, pořádná slina, ta to udělá pěkně nadejchaný, jemný, jako *hedbáví*, koukněte.

Po těchto slovech se moje matka jednoduše sebrala a sekla sebou jako nějaká rodilá hraběnka, ačkoli hraběnkou nebyla. Co!, že by měl její mazlíček pozřít tenhle odporný, tmavý šlem (prý mák!)... Otec vzal matku do náruče a jako nějaký socialistický Gregory Peck ji s úsměvem (no, buďme upřímní: s řehotem) vynesl ven na vzduch.

Později se i maminka vypracovala a její zapjaganý makovec byl vyhlášený široko daleko.

(...)

146.

Byl jsem z celé třídy jediný, kdo chodil na náboženství. Problém nebyl v tom, že jsem tam chodil, ani v tom, že jsem byl ovlivňován církví a že tím docházelo k podkopávání pozic materialismu, ale v tom, že jsem se tam přihlásil. Podat přihlášku totiž znamenalo kazit statistiku. Protože byla svoboda vyznání, tedy tak se tomu alespoň říkalo, existoval takzvaný školní katechismus, hodiny náboženské výuky, které byly na rozvrhu. Neiniciovali je ovšem věřící rodiče, ti v souladu s duchem doby v onom (velmi) zásadovém kroku lidové demokracie směrem ku svobodě neštourali, nýbrž nahnali děti prahnoucí po božím slově bez jakéhokoli zapisování na hodiny katechismu po-

řádané na faře. Holt, pánu bohu dávejte, co je boží, a císaři, taky co je boží. Všechno je totiž císařovo.

Jenomže moje matka se v tom z nějakého důvodu šfourala. Určitě ne z hrdinství – obávám se, že revolučnost všedního dne jí byla cizí –, a nebyla v tom ani ukázněná, ušlechtilá nebo morální touha jít příkladem, spíš jí šlo o princip zvaný „to je fuk“, respektive naopak: zkrátka když už se jednou řeklo, že zápis na hodiny náboženství je v pondělí mezi jednou a čtvrt na dvě (přeloženo na poslední chvíli z úterka, jen ať ta informace prosákne ven – nebo raději ať se někam beze stopy vsákne?), když už se to tedy jednou řeklo, tak to budeme brát vážně, ne ve snaze provokovat, ani ne zlomyslně, spíš jen poněkud znaveně, se zmoženou důsledností, ale hlavně bez těch vylekaných kradmých pohledů, dokonce bez povinné opatrnosti: úplně jako bychom byli normální lidé. Být za diktatury normálním člověkem je životu nebezpečné. Je to šilenství.

Je to drobnost; skutečně to bylo přesně tak, jak se říkává: mí rodiče si drobnosti nevěšovali a proti těm velkým nic nezmohli. Nebyl jsem ani jiskra, ani pionýr (a na střední škole, kam jsem chodil, zase buňka svazu mládeže neexistovala, piaristi ji opomněli založit, tomuhle moc nefandili); spolu se mnou ještě Jenda Oláh, cikánský kluk, a taky Stern, kterého nikdy nikdo neoslovil křestním jménem (jmenoval se Péťa) a který byl údajně žid, spolužák Husar to věděl od svého bratra, neměli jsme ponětí, co to znamená, a souviselo to s jeho nosem, ale není jisté, že to byl důvod nebýt jiskrou. Tohle všechno představovalo reálný cejch, přesto se ukázalo, že skutečnost to neovlivnilo, o nic jsem nepřišel, jen o pionýrské schůzky, kvůli čemuž šířila všechny mé spolužáky žlutá závist; špatné známky neměl nikdo sílu mi napařit (ani o to nikdo příliš nestál), z třídního mančaftu mě vynechat nemohli, a další možnosti už tady nebyly.

Části šesté kapitoly Esterházyho románu *Harmonia caelestis*
přeložila Dana Gálová.